

European Digital Media Observatory

VAN DE PANDEMIE TOT DE OORLOG IN OEKRAÏNE: ANDERHALF JAAR BESTRIJDING VAN DESINFORMATIE

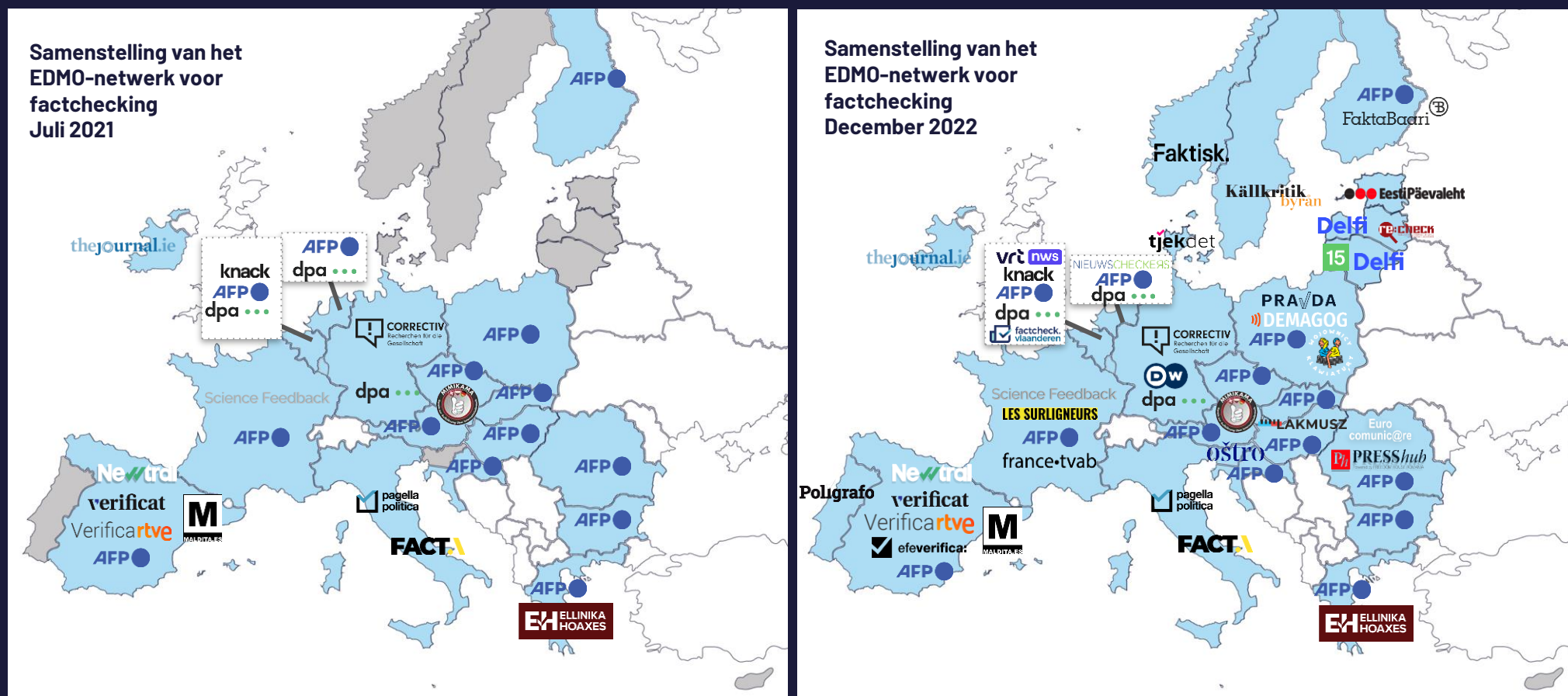
Speciale uitgave briefing- EDMO-netwerk voor factchecking

Gepubliceerd op februari 2023

EEN STERK EN GROEIEND NETWERK

Het EDMO-netwerk voor factchecking heeft als doel een sterkere samenwerking tussen **Europese factchecking-organisaties** te bevorderen, snelle en effectieve communicatie tussen hen mogelijk te maken en, dankzij gezamenlijke inspanningen, een verscheidenheid aan factchecking-outputs te produceren. Een van de belangrijkste outputs is een **maandelijkse briefing over desinformatie op EU-niveau**.

Toen de eerste briefing werd gepubliceerd, in juli 2021, bestond het EDMO-netwerk uit 13 factchecking-organisaties, die 18 lidstaten van de EU besloegen. In de daaropvolgende maanden werd het netwerk versterkt. Toen de 18e briefing werd gepubliceerd, in december 2022, was het netwerk gegroeid tot 37 factchecking-organisaties, welke 25 EU-lidstaten* en Noorwegen besloegen.

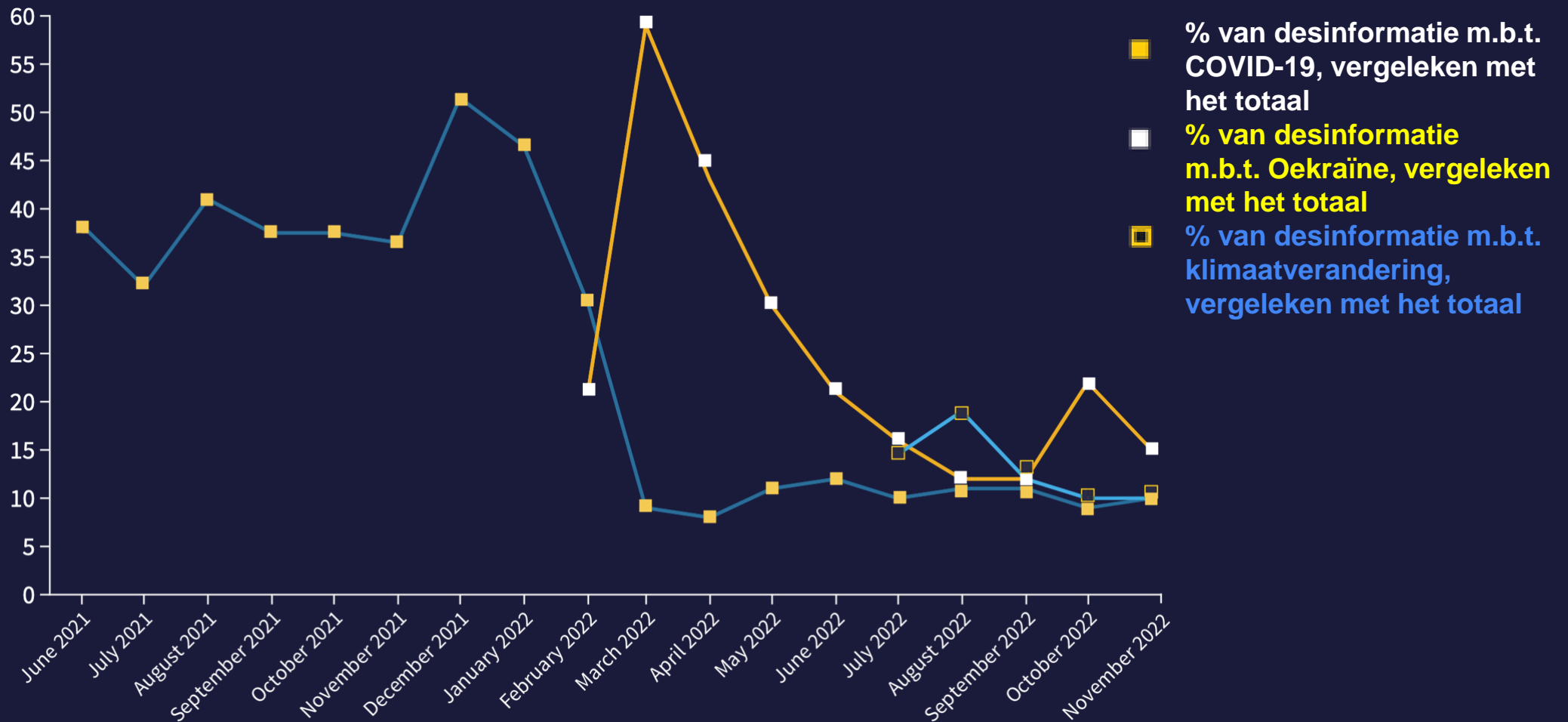

Leden van het netwerk worden maandelijks verzocht om informatie te verstrekken over hun factcheckingwerkzaamheden op nationaal niveau, om zo desinformatietrends en -verhalen op EU-niveau te identificeren.

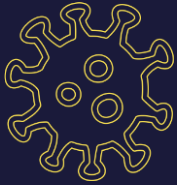
Het aantal respondenten op de maandelijkse vragenlijst groeide van gemiddeld 11 in de eerste drie maandelijkse briefings (juli-augustus-september 2021), tot gemiddeld 27 in de laatste drie maandelijkse briefings (oktober-november-december 2022).

DESINFORMATIE IN DE EU: BELANGRIJKSTE ONDERWERPEN

Sinds de allereerste publicatie hebben de maandelijkse EDMO-briefings het aandeel van de geobserveerde **desinformatie over COVID-19** vergeleken met het totaal, d.w.z. de totale hoeveelheid items die in een maand door een lid van het netwerk is gecontroleerd. Sinds februari 2022 wordt ook **desinformatie over de oorlog in Oekraïne** gemeten, en sinds juli 2022 eveneens **desinformatie over klimaatverandering**.

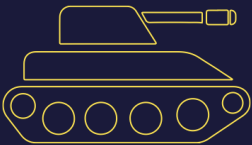

Juni 2021, Juli 2021, Augustus 2021, September 2021, Oktober 2021, November 2021, December 2021, Januari 2022, Februari 2022, Maart 2022, April 2022, Mei 2022, Juni 2022, Juli 2022, Augustus 2022, September 2022, Oktober 2022, November 2022

Desinformatie met betrekking tot COVID-19, registreerde, sinds EDMO-monitoring begon, de hoogste percentages in december 2021 (51,5% van de in totaal geobserveerde desinformatie) en januari 2022 (46,5%), wat overeenkwam met de pieken in geregistreerde besmettingsgevallen in de EU in de winter van 2022/2023.

Desinformatie lijkt zeer vaak additief te zijn op informatie, omdat het de trends in de reguliere media op de voet lijkt te volgen. In een periode van dramatische toename van het aantal gevallen van COVID-19, werd de pandemie uitgebreid behandeld, en ook de desinformatie focuste zich op hetzelfde onderwerp.

Desinformatie met betrekking tot Oekraïne, was bijna niet aanwezig tot het begin van de oorlog, ook al waren nieuwsberichten over Russische troepenconcentraties al aanwezig in de reguliere media in de periode januari-februari 2022. Sinds 24 februari is het aantal valse berichten over Oekraïne omhoog geschoten. In maart bereikte het percentage geïdentificeerde desinformatie over de oorlog een nieuw record in de EDMO-briefingserie over één onderwerp: 59% van de in totaal geobserveerde desinformatie.

Daarna daalde het percentage tot het einde van de zomer voortdurend en werd in september 2022 het laagste punt bereikt in. In oktober en november 2022 begon het percentage weer te stijgen, al ligt het ver van de niveaus die in de eerste maanden van de oorlog werden genoteerd.

Desinformatie met betrekking tot klimaatverandering bereikte nooit de pieken van de desinformatie met betrekking tot Oekraïne en COVID-19. Sinds de EDMO-briefings begonnen zijn met het meten (juli 2022), is het nooit hoger geweest dan 20% van de in totaal geobserveerde desinformatie. Het bereikte een hoogtepunt in augustus 2022, waarschijnlijk in verband met de hittegolven die Europa in de zomer troffen, en vervolgens is het vrijwel gehalveerd als percentage van het geheel. Maar het is interessant om op te merken dat het in de EU voortdurend onderwerp is geweest van desinformatie.

DESINFORMATIE IN DE EU: DE BELANGRIJKSTE VERHALEN

Een gemeenschappelijk aspect van de geobserveerde desinformatie over de pandemie, de oorlog in Oekraïne en klimaatverandering, is dat de belangrijkste verhalen hardnekkig lang volhouden, en nieuwe manieren vinden om tevoorschijn te komen. In november 2022 werd tijdens het Wereldkampioenschap Voetbal in Qatar bijvoorbeeld het oude desinformatieverhaal dat Oekraïners pro-nazi waren nieuw leven in geblazen.

De grote meerderheid van de desinformatieverhalen die in de maandelijkse EDMO-briefings werden ontdekt sinds de monitoring begon, zijn nog steeds aanwezig in november 2022 (de 18e en laatste maandelijkse EDMO-briefing die hier wordt meegenomen).

Oorlog in Oekraïne

<i>Desinformatieverhaal</i>	<i>Eerste waarneming</i>	<i>Nog steeds waargenomen</i>
De Russische invasie van Oekraïne is gerechtvaardigd (er was <u>bijvoorbeeld</u> een genocide op Russischsprekende burgers in Donbass)	Februari 2022	✓
Pro-Oekraïense oorlogspropaganda (<u>bijvoorbeeld</u> "Ghost of Kiev")	Februari 2022	✓
Pro-Russische oorlogspropaganda (<u>bijvoorbeeld</u> het overdrijven van Russische militaire prestaties)	Februari 2022	✓
De Oekraïense president Volodymyr Zelensky is een <u>nazi</u> , een <u>satanist</u> , een <u>drugsverslaafde</u> , een lafaard, enz.	Februari 2022	✓
Westerse traditionele media (<u>bijvoorbeeld</u> <u>BBC</u> of <u>CNN</u>) verspreiden vals nieuws/valse beelden over de oorlog	Februari 2022	✓
De ergste bloedbaden van de oorlog zijn geënceneerd (<u>bijvoorbeeld</u> <u>het ziekenhuis van Mariupol</u> , <u>Bucha</u> , <u>Izjum</u> , <u>Kupiansk</u>) / de Oekraïense slachtoffers zijn " <u>crisisacteurs</u> "	Maart 2022	✓
<u>Oekraïners</u> en <u>Oekraïense troepen</u> zijn grotendeels pro-Nazi	Maart 2022	✓

Oorlog in Oekraïne

Desinformatieverhaal

Eerste waarneming

Nog steeds waargenomen

Oekraïense vluchtelingen zijn gewelddadig, nazi's, dieven, parasieten etc.

Maart 2022

Militaire, economische en humanitaire hulp aan Oekraïne is nutteloos/gevaarlijk, vanwege Oekraïense corruptie en onbetrouwbaarheid (bijvoorbeeld westerse wapens die worden verkocht aan de zwarte markt)

Maart 2022

Overdreven russophobisch sentiment in Europese landen (in het bijzonder in de Baltische staten)

Maart 2022

Overdreven negatieve economische, sociale en politieke gevolgen van de oorlog in Rusland

Maart 2022

Overdreven negatieve economische gevolgen van de oorlog en van de sancties in Europa

Maart 2022

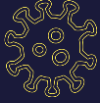

De bondgenoten van Oekraïne zijn pro-Nazi / exploiteren Oekraïne (bijv. Polen wil West-Oekraïne veroveren; de VS koopt Oekraïens land goedkoop op, enz.)

Maart 2022

COVID-19

Desinformatieverhaal

De pandemie is een hoax

SARS-COV-2 is niet echt zo gevaarlijk

Samenzweringstheorieën over het ontvolken van de wereld/experimenteren met mensen/het inbrengen van chips (“plandemic”)

COVID-19-vaccins zijn zeer gevaarlijk/dodelijk

Gevaccineerde personen worden verhinderd om een reeks activiteiten uit te voeren (bijv. autorijden)

PCR-tests, mondkapjes en andere middelen om COVID-19 te voorkomen zijn nutteloos

Wonderbaarlijke remedies/medicijnen tegen COVID-19

Duidelijk bewijs dat het Sars-COV-2-virus is ontwikkeld in een Chinees laboratorium

Protesten tegen COVID-19-gerelateerde inperkingsmaatregelen zijn groter dan wat de traditionele media laat zien

Brute onderdrukking van protesten/extreme straffen voor niet-gevaccineerde mensen

Protesten waren in veel landen succesvol, waardoor autoriteiten gedwongen werden de vaccinatiecampagnes te staken

Eerste waarneming

Nog steeds waargenomen

June 2021

June 2021

June 2021

June 2021

June 2021

June 2021

June 2021

June 2021

July 2021

July 2021

September 2021

Klimaatverandering

Desinformatieverhaal

Klimaatverandering is niet echt en/of is niet gerelateerd aan menselijke activiteiten

*Eerste
waarneming*

Juli 2022

*Nog steeds
waargenomen*

Traditionele media verspreiden paniek door vals nieuws en/of gemanipuleerde beelden

Juli 2022

Klimaatbewegingen zijn hypocriet en/of dwaas

Juli 2022

Duurzame energie, recycling en elektrische voertuigen zijn nutteloos of gevaarlijk

Juli 2022

Fossiele brandstoffen hebben geen sterke negatieve invloed op de klimaatverandering

Augustus 2022

ANDERE RELEVANTE ONDERWERPEN VAN DESINFORMATIE

Migranten, EU-instellingen, LGBTQ+-gemeenschappen

Gedurende de maanden beslagen door de EDMO-briefings, werden andere belangrijke onderwerpen van desinformatie waar genomen, zij het niet kwantitatief gemeten.

Migranten, buitenlanders – in het bijzonder moslims – en etnische minderheden zijn een terugkerend doelwit van desinformatie, net als LGBTQ+-gemeenschappen en EU-politici en -instellingen.

Belangrijkste gebeurtenissen in het nieuws

Desinformatie richt zich ook routinematig op het belangrijkste nieuws van het moment. Toen bijvoorbeeld **koningin Elizabeth II** in september 2022 overleed, werden veel valse nieuwsverhalen ontdekt over de koninklijke begrafenissen, de omstandigheden van de dood, enzovoort. Hetzelfde gebeurde met het **Wereldkampioenschap Voetbal in Qatar** in november 2022.

Vals nieuws met betrekking tot trending onderwerpen in het nieuws kan meestal van twee soorten zijn.

- De eerste is **click-baiting zonder een specifiek onderliggend verhaal**, daardoor minder gevaarlijk en potentieel schadelijk dan de desinformatie die gericht is op het overbrengen van specifieke boodschappen.
- De tweede soort maakt gebruik van de huidige gebeurtenis **om aanvallen op traditionele doelwitten van desinformatie** opnieuw uit te lokken, d.w.z. het te integreren in een reeds bestaand verhaal.

Zo werd de Amerikaanse terugtrekking uit Afghanistan en de daarop volgende chaos in het land in augustus 2021 uitgebuit om vals nieuws te verspreiden dat **Afghaanse migranten alleen maar jonge mannen waren, 'lafaards' die het land ontvluchten** en vrouwen en kinderen achterlieten. Vóór de winterfeestdagen in 2021/2022 werd het valse nieuws verspreid dat de **EU een actieplan had om Kerstmis** af te schaffen. De apenpokken-uitbraak in mei 2022 werd gebruikt om **LGBTQ+ gemeenschappen** met vals nieuws aan te vallen, en hetzelfde gebeurde na het **bloedbad in Uvalde** in Texas. In juli 2022 circuleerden veel valse berichten over de protesten van Nederlandse boeren - veroorzaakt door het besluit van de regering om vee-vermindering te stimuleren, met als doel de stikstofoxide- en ammoniakvervuiling in het land tegen 2030 te halveren - om **ontkenning van klimaatverandering** te verspreiden. In september 2022 was de dood van koningin Elizabeth het voorwendsel om desinformatie over COVID-19 vaccins te verspreiden, en de **gas/prijscrisis werd gebruikt om nationale en EU-politici aan te vallen**. In november 2022 was het Wereldkampioenschap Voetbal in Qatar de gelegenheid om vals nieuws te verspreiden dat **Oekraïners pro-Nazi zijn**.

Nationale verkiezingen in EU-lidstaten

Voor na de presidentsverkiezingen in de VS in 2020 verscheen er voor en na de nationale verkiezingen in veel EU-landen vals nieuws over **het manipuleren van de verkiezingen, verkiezingsschandalen en fraude**. Enkele voorbeelden:

Desinformatie over **vermeende fraude tijdens de Bundestag-verkiezingen** in Duitsland in september 2021 werd waargenomen (bijvoorbeeld valse poststembiljetten, niet-verzegelde stembussen).

Iets soortgelijks gebeurde in Frankrijk, gedurende de presidentsverkiezingen in april 2022, toen in veel EU-landen vals nieuws over 2 miljoen **'verdwenen' stemmen**, over het **gemanipuleerde verloop van de verkiezingen** en over **verkiezingsfraude** werd waargenomen.

Dit soort desinformatie circuleerde ook in kleinere landen. In oktober 2022 werden in Letland bijvoorbeeld veel valse berichten waargenomen die beweerden dat de **verkiezingen "gestolen"** waren.

HET MEEST VIRALE VALSE NIEUWS WAARGENOMEN IN DE EDMO-BRIEFINGS

Elke maandelijks EDMO-briefing bracht de verhalen met weidste verspreiding in de EU in de betreffende maand onder de aandacht, gebaseerd op factcheckers rapporten. De **10 meest-gecirculeerde verhalen** gedurende de 18 geanalyseerde maanden, zijn:

<i>Vals nieuws</i>	<i>Onderwerp</i>	<i>Maand van waarneming</i>	<i>Landen waarin waargenomen (Nr.)</i>
Oekraïne herbergt geheime Amerikaanse bio-laboratoria (bijkv.)		Maart 2022	22
Het ziekenhuis van Mariupol werd niet gebombardeerd door Rusland en de aanval was geënceneerd door Oekraïense troepen (bijkv.)		Maart 2022	20
Westerse media verspreiden vals nieuws over de oorlog in Oekraïne (bijkv.)		Maart 2022	20
De gruwelijke taferelen die in Bucha werden opgenomen, waren geënceneerd door Oekraïense troepen (bv.)		April 2022	20
Video's/beelden/nieuws over cocaïnegebruik door Zelensky (bijkv.)		April 2022	20
<i>Died suddenly</i> , een 'documentaire' over Covid-19-vaccins die complottheorieën en vals nieuws/misleidende informatie over de vaccinatie verspreidt (bijkv.)		November 2022	20
Misleidende beweringen over een leidinggevende van Pfizer die toegeeft dat het bedrijf zijn COVID-19-vaccins niet goed heeft getest (bijkv.)		Oktober 2022	19
Video die Russen in een wachtrij van 35 km aan de Finse grens laat zien, na Poetins aankondiging van een gedeeltelijke mobilisatie (bijkv.)		September 2022	16
Out-of-context video's en foto's in verband met de protesten van anti-regeringsboeren in Nederland (bijkv.)		Juli 2022	16
Weerkaarten worden gemanipuleerd om de klimaatverandering te overdrijven (bijkv.)		Juli 2022	15

Uit de lijst blijkt duidelijk dat de **oorlog in Oekraïne**, vooral in de eerste maanden, het onderwerp was van het **meest virale valse nieuws dat werd waargenomen**. In veel gevallen herhaalde dit valse nieuws Russische propaganda (bijvoorbeeld over de ziekenhuisbombardeмент van Mariupol, het bloedbad van Bucha en geheime Amerikaanse biolabs).

Pro-Russische desinformatie is zonder twijfel het **belangrijkste desinformatiefenomeen** in verband met de oorlog, maar de maandelijkse EDMO-briefings ontdekten ook enige **anti-Russische en/of pro-Oekraïense desinformatie** (bijvoorbeeld het overdrijven van het bestaande fenomeen van jonge Russen die het land ontvluchtten om de dienstplicht te ontlopen).

COVID-19-gerelateerde desinformatie produceerde een aantal virale valse berichten die werden waargenomen door de maandelijkse EDMO-briefings. Het is aannemelijk dat de meest relevante voorbeelden aan het begin van de pandemie in 2020 circuleerden, toen de maandelijkse EDMO-briefings nog niet werden gepubliceerd.

METHODOLOGIE

De informatie in deze briefing werd verzameld door middel van analyse van de 18 maandelijkse EDMO-briefings die eind 2022 zijn gepubliceerd (<https://edmo.eu/fact-checking-briefings/>).
Referentieperiode: juni 2021-november 2022. Hoofdredacteur: Tommaso Canetta, Pagella
Politica/Facta.news.

Voor meer informatie: t.canetta@pagellapolitica.it.

EDMO has received funding from the European
Union under Contract number: LC-01935415